

Hana Konečná, Alena Vávrová, Věduna Bubleová, Markéta Sudová

Závěrečná zpráva ze setkání zástupců OSPOD a NNO poskytujících služby v NRP ve 13 krajích České republiky

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek

Praha

2016

Tato analýza byla vydána v rámci projektu „Centrum podpory náhradní rodinné péče II“ díky finanční podpoře Nadace Sirius. Více informací o projektu a dalších publikacích naleznete na www.nahradnirodina.cz a www.centrumpodpory.cz.

Děkujeme Nadaci Sirius za finanční a dlouhodobou podporu aktivit směřujících ke zlepšení péče o ohrožené děti v České republice.

Závěrečná zpráva ze setkání zástupců OSPOD a NNO poskytujících služby v NRP ve 13 krajích České republiky

© doc. Ing. PhDr. Hana Konečná, Ph.D.; Alena Vávrová; PhDr. Věduna Bubleová;
Mgr. Markéta Sudová

© STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek, Praha 2016

Vydalo STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek
Jelení 91, 118 00 Praha 1
info@nahradnirodina.cz
www.nahradnirodina.cz

Odborná garantka: PhDr. Věduna Bubleová
Jazyková korektura: Zuzana Straková

Obsah

1. Úvod	4
2. Metody výzkumu	4
4. Osvěta NRP a získávání nových žadatelů	6
5. Přípravy a posuzování žadatelů	7
6. Zprostředkování (párování)	9
7. Doprovázení dlouhodobých pěstounů a následná péče	12
8. Pěstounská péče na přechodnou dobu	14
9. Pěstounská péče příbuzných	16
10. Péče o osvojitelské rodiny	17
11. Spolupráce OSPOD a NNO	19
12. Spolupráce OSPOD s opatrovníckými soudy	20
13. Oblast NRP obecně	21
14. Návrhy na zlepšení systému NRP	23

1. Úvod

V posledních letech došlo v České republice k významným změnám v rodinném právu a v úpravě sociálně-právní ochrany dětí. Dne 1. 1. 2013 nabyla účinnosti novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále také „ZOSPOD“), a dne 1. 1. 2014 nabyly účinnosti nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. (dále také „NOZ“, zároveň byl zrušen zákon o rodině č. 94/1963 Sb.). Nový občanský zákoník zahrnul úpravu rodinného práva včetně úpravy institutů náhradní rodinné péče.

Jedním z cílů projektu CPNRP II, který je finančně podpořen Nadací Sirius, je rozvoj, podpora komunikace a spolupráce mezi OSPOD a NNO, hledání problematických míst v regionech a v neposlední řadě posílení vzájemné spolupráce pracovníků státního a neziskového sektoru v oblasti NRP na místní úrovni. Za tímto účelem Středisko náhradní rodinné péče zrealizovalo ve třinácti krajích ČR společná setkání zástupců státních a nestátních organizací, které poskytují služby v oblasti náhradní rodinné péče. Pracovníci Střediska seznámili účastníky s výstupy zahraničního a českého výzkumu, který se uskutečnil v rámci pilotního projektu „Centra podpory NRP I.“ a společně se diskutovalo nad otázkami a současnou praxí v oblasti náhradní rodinné péče v jednotlivých regionech.

2. Metody výzkumu

V průběhu měsíců března až června 2016 zrealizovalo Středisko NRP ve třinácti krajích ČR kulaté stoly, k nimž byli přizváni zástupci státních a nestátních organizací, kteří se zabývají problematikou náhradní rodinné péče. Celkem se těchto společných setkání zúčastnilo 263 pracovníků, 141 z nich bylo ze 101 státních institucí (krajských úřadů či úřadů obce s rozšířenou působností) a 122 pracovníků bylo z 93 neziskových organizací (bottom-up výzkum). Diskusí se zúčastnily tyto kraje: Praha, Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj, Jihomoravský kraj, Moravskoslezský kraj, Zlínský kraj, Olomoucký kraj, Pardubický kraj, Královéhradecký kraj, Ústecký kraj, Liberecký kraj a Kraj Vysočina.

Diskuse facilitovali tři pracovníci SNRP: PhDr. Věduna Bubleová, Alena Vávrová a Mgr. Petr Vrzáček. Na setkáních seznámili účastníky s výstupy zahraničního a českého výzkumu, který se uskutečnil v rámci projektu „Centra podpory NRP I“, a dále se společně diskutovalo nad otázkami a současnou praxí v oblasti náhradní rodinné péče v jednotlivých regionech. Diskuse byla směřována především na ty oblasti náhradní rodinné péče, které byly v posledních letech novými legislativními úpravami nejvíce ovlivněny: rozvoj a podpora pěstounské péče na přechodnou dobu (PPPD), nové pojetí pěstounské péče a úprava práv a povinností pěstounů, rozvoj služeb doprovázení pěstounské péče, změny v systému zprostředkování, změny některých kompetencí (mezi OSPOD, soudy, NNO) ..., ale hodnotily se i staré problémy a situace v NRP jako celek. Facilitátoři diskusi směřovali především na otázky dobré praxe, přetrvávající problémy a vize možností změny.

Diskuse probíhaly vždy v menších skupinách s jedním facilitátorem. Postupovalo se podle předem dané osnovy a facilitátor vyslechl a zapsal výpovědi na flipchart. To, co dala konkrétní malá skupina dohromady, pak zástupci jednotlivých skupin sami při společném

setkání všech skupin z kraje prezentovali ostatním. Na závěr kulatých stolů pak byl sepsán konsenzuální souhrn z celého kraje.

Všechny souhrny byly podkladem pro syntézu, kterou dělaly dvě pracovnice, jež nejsou zaměstnankyněmi Střediska náhradní rodinné péče a nepodílely se na získávání dat prostřednictvím kulatých stolů: doc. PhDr. Ing. Hana Konečná, Ph.D., a Mgr. Markéta Sudová. Syntézu prezentujeme v této závěrečné zprávě z výzkumu. Zpráva kopíruje strukturu diskusí, jejími stěžejními kapitolami jsou hlavní diskutovaná témata, podkapitolami pak příklady dobré praxe, přetrvávajících či nově se objevujících problémů, a doporučení dalšího postupu.

3. Základní statistický přehled o situaci opuštěných dětí v letech 2011–2015

Tab. 1: Institucionální péče o děti 2011–2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Dětské domovy					
Počet zařízení	149	147	146	144	144
Počet dětí a mládeže	4 451	4 442	4 253	4 314	4 260
Dětské domovy se školou					
Počet zařízení	31	30	30	29	28
Počet dětí a mládeže	761	713	697	679	741
Výchovné ústavy					
Počet zařízení	33	29	29	28	28
Počet dětí a mládeže	1 395	1 269	1 146	1 081	1 089
Diagnostické ústavy					
Počet zařízení	14	14	14	13	13
Počet dětí a mládeže	543	517	453	421	392
Kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let věku					
Počet zařízení	34	33	33	33	31
Počet přijatých dětí během sledovaného roku	2 131	1 932	1 740	1 606	1 666
Domovy pro osoby se zdravotním postižením					
Počet dětí a mládeže	834	769	646	577	538
Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc					
Počet zařízení	59	74	81	88	75
Počet dětí a mládeže	995	1 020	1 088	1 259	778

Tab. 2: Náhradní rodinná péče o děti 2011–2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Děti svěřené během sledovaného roku do osvojení	478	526	504	300	302
Děti svěřené během sledovaného roku do pěstounské péče (tzv. klasická-dlouhodobá PP)	1 501	1 581	2 022	2 218	1 941
Děti svěřené během sledovaného roku do pěstounské péče na přechodnou dobu	6	41	169	450	614
Děti svěřené během sledovaného roku do péče jiné osoby (do roku 2013 – výchova jiných fyzických osob než rodičů – § 45, odst. 1 ZR)	1 371	1 431	1 178	1 245	1 254
Jmenování poručníka dítěti s osobní péčí poručníka ve sledovaném roce	494	540	580	403	374

Zdroje dat pro obě tabulky:

Statistická ročenka školství: výkonové ukazatele. Statistické ročenky školství: výkonové ukazatele [online]. [Praha]: MŠMT, odbor školské statistiky, analýz a informační strategie, 2016 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

Zdravotnická ročenka České republiky: Czech health statistics yearbook. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 2011–2013. ISSN 1210-9991.

Registr poskytovatelů sociálních služeb: hledání poskytovatele sociální služby. Registr poskytovatelů sociálních služeb [online]. [Praha]: [Ministerstvo práce a sociálních věcí], 2016 [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1479289179943_4

Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011–2015.

4. Osvěta NRP a získávání nových žadatelů

4.1 Dobrá praxe

V posledních letech se výrazně zlepšila propagace NRP, vznikly dobré informační materiály, které jsou pracovníky NRP hojně a úspěšně využívány, například materiály MPSV – Právo na dětství, Nadace J&T – Hledáme rodiče, materiály Střediska náhradní rodinné péče a dalších NNO, např. Rozum a Cit či Amalthea. V nich se pozitivně popisuje problematika, využívají se příběhy rodin. Dále jsou využívány weby, Facebook, DVD (např. film Alice Nellis – „Adopce: konkurz na rodiče“), brožury, daří se dostávat problematiku NRP do celostátního i regionálního tisku, státní i nestátní subjekty pořádají dny otevřených dveří, besedy s širokou veřejností, kontaktují se učitelé a pediatři, nabízeny jsou setkávání a kluby náhradních rodičů i nových případných zájemců. V několika místech fungují infolinky či on-line poradny. Za důležitou považují i informovanost dětí o NRP, proto pořádají i besedy na školách, věnují se

také dětem v PP, např. v Plzeňském kraji proběhla výtvarná soutěž pro děti v PP „Můj život v pěstounské rodině“ (výstava byla putovní po jednotlivých městech, dále pak zůstala jako stálá expozice na KÚ). KÚ podporují vyhledávání nových rodičů pomocí grantových výzev, v mnoha krajích jsou ustanoveny pracovní skupiny pro hledání zájemců.

4.2 Problematická místa

Přes mnohé úspěchy ale přetrvává mnoho problémů. Účastníci diskusí mluvili především o tom, že aktivity postrádají společnou koncepci, že chybí koordinovaná celostátní cílená kampaň na získávání pěstounů, v systému NRP a SPO dochází k častým změnám, k nimž chybí metodika; MPSV má nejisté vedení, časté personální změny, chybí jednotná koncepce. Malé organizace (KÚ) nemají na dostatečnou kampaň dovednosti, finance ani potřebný čas, významně to záleží na personálním složení vedení KÚ. Přes všechnu intenzivní regionální snahu KÚ i NNO je kvalitních žadatelů stále obrovský nedostatek a často mají zkreslené představy o problematice NRP. Respondenti upozorňovali na to, že mladá generace nemá o pěstounství zájem, hlásí se spíše starší zájemci. Pěstounská péče má bohužel stále velmi malou prestiž, o besedy, letáčky a další propagaci není mezi veřejností moc velký zájem. Za kontraproduktivní byly označeny některé aktivity úřadů práce, které sice nové zájemce přivedly, ale s velmi problematickou motivací, navíc poškodily obraz pěstounství v očích veřejnosti; také kampaně některých NNO byly hodnoceny negativně. Problematické se jeví rozdíly ve financování forem PP – „budí to rozpaky“, systém nemotivuje k poskytování dlouhodobé pěstounské péče, přitahuje spíše přechodná péče.

4.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností krajů

Odborníci z NRP by velmi přivítali kvalitní celostátní mediální kampaň, která by jednak podpořila pěstouny, vyzdvihla jejich roli jak u veřejnosti, tak u biologických rodičů, jednak by měla dobře informovat i odborníky zasahující do NRP – soudce, pediatry, psychiatry, psychology, pedagogy atd. Přilákat by měla zájem kvalitních zájemců o náhradní rodičovství. Kampaň by měla přinášet realistický pohled na děti přicházející do NRP – neměla by vystrašit, ale nelze situaci malovat v růžových barvách. Objevil se návrh, že kampaň by mohla být odstartována při příležitosti zlínského festivalu dětských filmů v roce 2017.

Respondenti doporučují vytvořit specializované pracovní skupiny pro získávání zájemců o NRP, důležitou roli by při získávání vhodných lidí mohly hrát příběhy skutečných rodin (třeba ve formě brožury), a hlavně za osvědčenou cestu všichni považují kontakt konkrétního zájemce na konkrétní rodinu, která by mohla sloužit jako živý neformální průvodce či rádce. Zmíněn byl také stále častější strach pěstounů či zájemců z (povinného) kontaktu s biologickou rodinou; bylo by potřeba to uvést na pravou míru, vysvětlit, že kontakt s biologickou rodinou lze ošetřit asistovaným kontaktem a že se vše řeší individuálně, že pěstouni mají opravdu podporu doprovodné organizace. Informace o stálé podpoře pěstounské rodiny ve formě doprovázení a nabídky různých služeb (např. respitní péče) by také měly být podstatnou součástí kampaně.

5. Přípravy a posuzování žadatelů

V otázce příprav a odborného posuzování ZOSPOD mimo jiné nově přináší: možnost rozhodnout o zamítnutí žádosti i před provedením odborného posouzení žadatele, pokud

krajský úřad v průběhu řízení zjistí závažné důvody, pro které nelze žadatele zařadit do evidence žadatelů. Dává KÚ možnost snížit časový rozsah přípravy u žadatelů, kteří ji už v minulosti absolvovali, upravuje přípravu k přijetí dítěte do rodiny (specifickou u pěstounské péče na přechodnou dobu – dále jen „PPPD“) – novela stanovuje rozsah min. 48 hodin (u PPPD min. 72 hod.), u druhožadatelů je umožněno rozsah přípravy snížit, novela také rozšiřuje a blíže specifikuje hlediska odborného posouzení apod.

Zodpovědnost za přípravu žadatelů nadále zůstává na krajských úřadech. Některé KÚ v poslední době využily nabídku MPSV a umožnily žadatelům účastnit se přípravných kurzů organizovaných v programu PRIDE.

5.1 Dobrá praxe

Přípravy i posuzování jsou zajišťovány v krajích různě, nabízí je buď různé neziskové organizace, které si KÚ sám vybírá a pak s nimi sepisuje smlouvu, nebo je zajišťuje i sám kraj. Důležitým kritériem volby poskytovatele ovšem bývá cena nabízené služby. Služeb NNO využívá např. Praha, Jihomoravský kraj, Kraj Vysočina, Jihočeský kraj, vlastní zajištění upřednostňuje např. Liberecký či Ústecký kraj. Kvalitu příprav popisovali respondenti jako dobrou. V některých krajích je pro žadatele výhodná možnost volby přípravy nabízené více poskytovateli. Příkladně obecná část příprav bývá společná pro všechny žadatele (osvojitele, PP i PPPD), pak přípravu některé kraje dělí, jiné ne. Někde už dělají i přípravy pro příbuzné, kteří hodlají přijmout dítě do PP, a speciální přípravy pro druhožadatele. Praha upozorňovala na potřebu informování žadatelů o rizicích spojených se zprostředkováním NRP dle § 823 OZ.

Některé kraje upozorňovaly na to, že selekce je velká, hlavně pokud jde o žadatele o PP (Liberecký kraj mluví o jen 20 % úspěšnosti) a o PPPD (o tvrdých kritériích mluvili např. respondenti z Kraje Vysočina či Jihočeského kraje). Často (ale ne vždy) byl chválen systém příprav PRIDE. Psychologické vyšetření (nebo aspoň jeho část) se provádí v některých krajích před kurzem, jinde po, součástí posouzení bývají i informace z příprav. Čekací doba na přípravu je závislá na počtu žadatelů, vesměs jsou nyní čekací doby velmi krátké (3–4 měsíce), ale někdy, je-li momentální nedostatek žadatelů, se doba protáhne (Středočeši mluvili i o 18 měsících).

Některé kraje mají pro žadatele informační příručku s popisem průběhu příprav (Liberecký kraj).

5.2 Problematická místa

Pro žadatele bývá náročné uvolňování ze zaměstnání, mívají obtíže s dojížděním. Někdy mají negativní reakce na přípravu a přístup lektorů či obavy, že neprojdou posouzením. V některých krajích chybí konkurence v oblasti příprav, pro žadatele není možnost výběru, existuje různá kvalita lektorů. Někdy bývají čekací doby dlouhé (mluvili o tom např. v Královéhradeckém, Pardubickém, Severočeském, Zlínském a Ústeckém kraji). Meziregionální krajská spolupráce většinou nefunguje, možnost spolupráce s jinými kraji je problematická – vše vychází z výběrových řízení jednotlivých KÚ.

Diskuse se tradičně rozvířila kolem toho, zda mají být přípravy smíšené, či společné – existují různé názory a argumenty. Ze strany některých OSPOD zazněla kritika nejednotného systému příprav, obzvláště ze strany NNO zaznívala kritika ke klasické přípravě, v níž chybí

sebezkušenostní techniky, které mohou dát budoucím náhradním rodičům lepší vhled do teorie attachmentu a porozumění potřebám dítěte. Zájemci o PPPD nejsou na svou roli dobře připraveni, zvláště na přijímání starších dětí a dětí se složitou anamnézou.

Kritice ve všech krajích podlehla neexistence jednotných kritérií pro posuzování žadatelů. Není sjednoceno psychologické vyšetření zájemců, existují různé typy vyšetření, psychologové postrádají dřívější metodické vedení a pracovní porady na MPSV. Poskytovatelé příprav nemají zpětnou vazbu o tom, zda byli žadatelé následně zařazeni do evidence.

Obrovskou nevolí vzbuzuje opakovaná zkušenost ve většině krajů, že odvolací řízení u zamítnutých pěstounů na MPSV většinou prochází, zamítnutí žadatelé bývají někdy v odvolacím řízení ze strany MPSV nakonec doporučení k řešení.

5.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností kraje

Respondenti mluvili o nutné změně pravidel výběrového řízení – při výběrovém řízení by neměla rozhodovat cena, ale kvalita nabízené přípravy; přípravy by mělo zajišťovat více organizací – konkurence, možnost výběru pro klienta (všední dny či víkendy apod.); dále by měla být určena jasná kritéria při výběru lektorů a bylo by vhodné navázat mezikrajskou spolupráci. Mluvilo se o výhodách víkendových příprav, ale i o vhodnosti nabídky „minipříprav“. V Praze doporučovali zapojit do příprav více pěstounů se zkušeností s výchovou dětí jiného etnika, jinde využívat v přípravách především pozitivní příklady dobré praxe a předávání reálných informací o dětech s ohledem na jejich potřeby. Moravskoslezský kraj považuje za dobrý krok přizvání žadatelů o pěstounství na víkendová setkání pěstounských rodin. Mělo by se pokračovat v organizování setkávání žadatelů, kteří čekají – je to pro ně důležitá podpora. V některých krajích zmiňovali potřebu změny přístupu vůči klientům, chybí možnost zpětného hodnocení zkušeností s přípravou. V krajích, kde je jen jeden poskytovatel příprav, by nabídku rádi rozšířili, v čemž ale brání finanční důvody.

Velkým problémem je přetíženost pracovníků KÚ, chybí jim dostatek času, pracovníci by měli mít více času na komunikaci se zájemci o NRP, na individuální posouzení situace rodiny, na psychologické posouzení, mluvilo se o potřebě sjednocení požadavků na žadatele a o problematice stanoviscích MPSV. Nedostává se dost času na stálou průběžnou komunikaci mezi sebou, s pediatry, právníky atd., která je základním stavebním kamenem dobré praxe.

6. Zprostředkování (párování)

V ZOSPOD došlo v posledních letech např. k těmto úpravám: bylo zrušeno zprostředkování na úrovni Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, které je nadále oprávněno pouze podávat podněty krajskému úřadu a Úřadu ke zprostředkování osvojení a pěstounské péče; dále krajské úřady již nemají povinnost mít při zprostředkování NRP pro párování rodičů a dětí ustanoveny poradní sbory tak, jak tomu bylo v minulosti.

Nový občanský zákoník přenesl kompetence rozhodování o předadopční péči a péči předpěstounské z OSPOD na soudy a upravil i tzv. péči před osvojením. Dále v § 823 zakotvil možnost, že se souhlasem budoucího osvojitele je možné na základě soudního rozhodnutí

předat mu osvojované dítě do péče ihned, souhlasí-li s tím rodiče. Dítě lze předat budoucímu osvojiteli do péče dokonce i dříve, jakmile to zdravotní stav dítěte dovolí. Péče o dítě ale v době před uplynutím tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, není považována za péči před osvojením. Po tuto dobu má ten, komu bylo dítě předáno do péče, pouze povinnost a právo o dítě řádně pečovat a chránit je; v záležitostech dítěte, které s touto péčí souvisí, může jednat jen, je-li to nezbytně nutné. Krajské úřady mají možnost takovou péči zprostředkovat a dítě má šanci se tak vyhnout nejen ústavní péči, ale i přechodnému svěřeni do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Přestože nejsou poradní sbory dané zákonem, ukazuje se, že v praxi si i nadále pracovníci krajských úřadů zvou k tak závažnému rozhodování, jako je párování dětí a rodičů, některé odborníky, byť jejich názory jsou brány pouze jako poradní. Někde má taková skupina (každý kraj má pro ni jiný název – dále jen „sbor“) stálé složení, v jiných regionech je její složení proměnlivé, dle konkrétní situace a toho, jaké kauzy jsou projednávány. Frekvence setkávání „sborů“ je v každém kraji jiná. V některých krajích se schází každý týden, v jiných každý měsíc, jinde nepravidelně, dle potřeby. Příklady: v Libereckém kraji se sbor schází každý týden, skládá se z pracovníků KÚ, psychologek, někdy jsou zváni pracovníci OSPOD, bývá k dispozici zpráva od doprovodných organizací. V Jihomoravském kraji tvoří sbor psychologové a soc. pracovníci KÚ, sociální pracovníci OSPOD dítěte, která má právo veta, a někdy soc. pracovníci z dětského centra. V Kraji Vysočina tvoří sbor pracovníci pro NRP a psychologové KÚ, ředitelka a psychologka DC Jihlava, ředitelka DD a vedoucí OSPOD, navíc jsou zvány pracovníci OSPOD dětí. Jihočeský sbor tvoří Poradní skupina vedoucí oddělení KÚ, 2 sociální pracovníci KÚ, 2 psychologové, pediatr a posudkový lékař. V Královéhradeckém kraji se schází Pracovní skupina pro NRP v tomto složení: primářka neonatologie, pediatr DC, pracovníci KÚ, psycholog KÚ, vedoucí oddělení KÚ. Na jednání jsou občas zvány i pracovníci OSPOD, které mají zprávy od doprovodných organizací k dispozici. Stabilní složení poradního sboru v Plzeňském kraji tvoří zástupci KÚ, dále OSPOD dítěte, zástupce zařízení, kde je dítě umístěno. V Pardubickém kraji nazývají svůj sbor Aktiv; jejími stálými členy jsou pracovníci KÚ, psychologové za jednotlivé formy NRP, posudková lékařka a neonatoložka, přiváni bývají zástupci OSPOD a PPPD. Středočeský poradní sbor stálé složení nemá, záleží to na řešeném případě. Ústečtí se scházejí ve složení zástupci KÚ, ředitelka (lékařka), psychologka a sociální pracovníci z DC Most, sociální pracovníci OSPOD dítěte. Olomoucký kraj má svůj „panel“, který se věnuje párování rodičů a dětí. Účastní se jej pracovníci KÚ, OSPOD dítěte, doprovázející organizace pěstounů na přechodnou dobu, OSPOD žadatele, psychologové ze zařízení dítěte, pediatr z dětského centra, zaměstnanec ZDVOP a jiní. Žádný kraj nezve k párování zástupce NNO, mívají ale od nich zprávy.

6.1 Dobrá praxe

Kraje hodnotí velmi pozitivně to, že dlouhodobě klesá počet dětí v dětských centrech a ústavní péči, ústavy se postupně začínají rušit nebo redukovat svou kapacitu. Významně k tomu přispěl rozvoj pěstounské péče na přechodnou dobu. Některé kraje také využívají nové možnosti § 823 NOZ a zprostředkovávají dětem možnost přejít do péče prověřených budoucích osvojitelů přímo z porodnice (např. Praha rok 2015: 23 dětí). Proces zprostředkování se velmi individualizuje, velmi se zohledňují potřeby konkrétního dítěte, ale i možnosti a schopnosti budoucích náhradních rodičů, někde se ještě před schůzkou „sboru“ scházejí odborníci jednotlivě, někdo jde navštívit rodinu nebo dítě atd.

6.2 Problematická místa

Přestože se situace v některých ohledech zlepšila, stále není optimální. Hlavním problémem, s nímž bojují všechny kraje, je, že děti vhodných pro umístění do NRP je více než žadatelů. Navíc je všude velmi málo dlouhodobých pěstounů pro romské děti, sourozenecké skupiny či děti s handicapem. Situaci ztěžuje také celorepubliková nejednotnost v dokumentaci žadatelů, je proto obtížné zprostředkování NRP dítěti žadatelům z jiného kraje. Velmi významnou komplikací je nejednotnost soudů, jejich pomalé rozhodování, nepředvídatelnost rozhodnutí a přenášení příslušnosti – proces svěření dítěte do NRP, zvláště do osvojení, se často dlouho vleče.

V některých krajích nejsou pracovníci OSPOD dobře informováni o tom, že KÚ má vhodné žadatele pro svěření dítěte do péče přímo z porodnice na základě § 823 (biologická rodina pak s touto možností není seznámena), některé krajské úřady dokonce možnost využití § 823 NOZ zcela ignorují, registr budoucích pěstounů, osvojitelů a dětí potřebných pro NRP je nepřehledný, do NRP se složitě umísťují romské děti a sourozenecké skupiny. Párování se někdy bohužel neděje dle potřeb dítěte (např. problematická vzdálenost od bydliště dítěte a jeho biologické rodiny apod.), někdy chybí vyjádření a názor doprovodné organizace, NNO a někdy ani pracovníci OSPOD nejsou zváni k jednání sboru a ani pak nemají včasné informace o svěření dítěte do péče pěstounské rodiny. Chybí vyhodnocení průběhu zprostředkování – KÚ nemá informace, zda proběhlo dobře.

Diskutovalo se o tom, do jaké míry se má vyhovět přání biologické rodiny kam má dítě jít i to, zda je vhodné dítě svěřovat nesezdaným párům („vytváříme uměle neúplné rodiny“), jako nadbytečný a v praxi obtížný se jeví některým aktérům § 820 NOZ (v případě nezájmu rodiče o dítě podmínka poučení a další 3měsíční lhůty, nelze-li v chování rodiče spatřovat hrubé porušování povinnosti vůči dítěti) – dětem se tak prodlužuje odchod do NRP.

Vzhledem k tomu, že se celá republika potýká s nedostatkem dlouhodobých pěstounů, hrozí, že pro děti umístěné v přechodné pěstounské péči, která je časově limitována, se nepodaří náhradní rodinnou péči zprostředkovat včas. Pokud se nepodaří tuto situaci změnit a získat potřebný počet dlouhodobých pěstounů, dá se předpokládat, že některé děti budou výhledově nuceny odcházet z PPPD do ústavní péče.

6.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností kraje

V první řadě je potřeba zajistit dostatek kvalitních pěstounů, bez nichž je každá snaha marná; respondenti tady žádají dobrou celorepublikovou kampaň s celoroční působností. Pomohlo by i zlepšení mezikrajové spolupráce a komunikace, aktualizované databáze. Podstatným úkolem je zlepšení komunikace mezi všemi aktéry uvnitř kraje, při zprostředkovávání NRP dát více na názor NNO, případně je zvát na „sbory“, je-li rodina (ať už biologická, nebo pěstounská) už v péči NNO; zásadní je hodnocení situace na základě dostupných zpráv o její současné situaci; zabývat se zkušenostmi s pěstouny, popsat a zohlednit i negativní zkušenosti. Měla by se zvážit i účast pěstounů na přechodnou dobu na jednání poradního sboru; ideální by bylo vytvořit menší pracovní skupiny, které by se mohly scházet nad párováním častěji – tím by došlo ke zpružnění procesu předávání dětí do NRP. Uvažovalo se i o využití Skype konferencí, což by znamenalo časovou úsporu pro všechny, kteří by se na párování podíleli, ale zatím není jasné, jak by takové jednání mohlo být bezpečnostně ošetřeno. Soudy by měly zohledňovat výstupy a doporučení OSPOD i KÚ.

7. Doprovázení dlouhodobých pěstounů a následná péče

Legislativní změny v oblasti výkonu pěstounské péče přinesly pěstounům řadu změn, uvádíme zde však pouze některé. Především se jedná o úpravu jejich práv a povinností. Významnou povinnost rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými upravuje § 967 NOZ, ale i § 47 (2) b) ZOSPOD, ve kterém je navíc kladen důraz na soulad s individuálním plánem ochrany dítěte. Pěstoun má též povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, ledaže soud stanoví jinak. Další povinnosti, ale i práva pěstounů jsou definovány § 47 ZOSPOD. Pěstouni mají nárok mimo jiné na poskytování různých podpůrných služeb, jako např. zprostředkování psychologické a terapeutické pomoci, odlehčovací služeb apod. Dále mají nově povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě a povinnost uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče. Dohody o výkonu pěstounské péče jsou zcela novým dokumentem, jímž se upravují práva a povinnosti pěstounů, specifikovaných dle konkrétních potřeb dítěte a rodiny. Zákonem jsou definovány subjekty oprávněné dohody uzavřít: obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad, obec, osoby pověřené k výkonu SPOD. Nově vznikl nástroj systémového financování: státní příspěvek na výkon pěstounské péče (48 000 Kč/rok/dohoda či rozhodnutí). Dávky pěstounské péče přešly ze systému státní sociální podpory a došlo k jejich navýšení a úpravám. Upravil se též výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, zrušena byla zařízení pro výkon pěstounské péče.

Doprovázení pěstounů v krajích nabízejí jak úřady (OSPOD), tak i NNO, obvykle si pěstouni sami mohou vybrat. Příklady: v Praze je velké procento pěstounů doprovázeno OSPOD jednotlivých ÚMČ Prahy; Liberečtí vydali pověření k doprovázení čtrnácti NNO; Jihomoravanům zajišťuje doprovázení jak OSPOD, tak ve velké míře i NNO; na Vysočině si ponechaly doprovázení většinou úřady (OSPOD), ale v některých oblastech, kde jsou NNO zaměřené na NRP, pak doprovází i tyto organizace. Naopak v Západočeském kraji jsou dohody uzavírány především s NNO, OSPOD doprovází pouze 12 rodin. Ve Zlínském kraji se věnuje doprovázení 8 NNO, OSPOD převážně doprovází příbuzné. V Ústeckém kraji a jinde mají také kombinovanou nabídku.

7.1 Dobrá praxe

Jednoznačně velkým přínosem je, že pěstouni mají nejen nárok na doprovázení, ale dokonce si většinou mohou vybrat z více možností. Objevuje se již také specializace doprovázejících organizací na určité druhy PP nebo určitou skupinu dětí. Například jihomoravská organizace Janus se věnuje ambulantní péči o dospívající a děti opouštějící PP, podobně Rozum a Cit; SOS vesničky zase mají projekt „Kormidlo“, kde připravují dospívající na samostatný život. Jiné NNO se zase víc věnují dlouhodobým pěstounům, často s podporou krajů. Středočeši se chlubí svépomocnou skupinou pro muže-pěstouny. Krajské úřady si práci NNO jako doprovázejících organizací většinou velmi pochvalují, neboť se ukazuje být kvalitní, pracovníci kraje dostávají od NNO zpětné vazby i doporučení, komunikace je obvykle velmi dobrá. Nezanedbatelným přínosem je také, že OSPOD tím ubyly povinnosti a získaný čas mohou využít na další potřebnou práci (např. intenzivnější práce s novými žadateli, osobní kontakty se soudci, důkladná příprava na párování a intenzivnější sledování jednotlivých dětí a rodin).

7.2 Problematická místa

Zdá se, že systém doprovázení je nastaven dobře, jen – bohužel – není dost těch, jimž by rád sloužil: všude je velký nedostatek dlouhodobých pěstounů. Ovšem objevují se i další problémy. I když si KÚ a NNO vzájemnou spolupráci s doprovázením většinou velmi chválí, někdy něco úplně dobře nefunguje: občas je složitá koordinace práce OSPOD a NNO, někdy OSPOD není spokojen s kvalitou služeb či zpráv, mluvilo se i o konkurenčním boji mezi NNO (přetahují si klienty za „úplaty“), o tom, že nejsou vyjasněny kompetence mezi NNO a OSPOD (někdy dochází k přeceňování/nadhodnocení rolí). Nové NNO vznikají neregulovaně, do systému je velmi snadný vstup, protože akreditaci získá každý, kdo splňuje formální požadavky. U dlouhodobých pěstounů je velký zájem o doučování dětí, ale pro něj se v systému obtížně hledají finanční prostředky.

Dalším velkým a dlouhodobým problémem je nedostatek odborníků na problémy náhradní rodinné péče (chybí pediatři, psychiatři, psychologové atd.). Táhnoucím se problémem je nedostatečná podpora dětí opouštějících PP a opomíjení situace biologických dětí dlouhodobých pěstounů – dostávají se jaksí na okraj zájmu, například není možnost jim hradit vzdělávání.

Je-li doprovázející organizací OSPOD, je pro ni obtížnější čerpání některých služeb (obecně nedostatek psychologů, terapeutů znajících problematiku NRP atd.), složitější je čerpání finančních prostředků či úřední řízení při doprovázení – flexibilita NNO je větší, dochází někdy ke střetu rolí mezi zaměstnanci (není jasně definováno, co je podpora a co kontrola).

Součástí doprovázení je i povinné vzdělávání pěstounů. Chybí bohužel možnost je postihnout za nedodržování této povinnosti, chybí dostatek dobrých lektorů, je obtížné dát dohromady skupinu pěstounů se stejnými potřebami vzdělávání.

Samostatným problematickým tématem doprovázení je zajišťování povinného kontaktu dítěte s původní rodinou. Chybí zkušení pracovníci zvládající roli zprostředkovatele (asistovaný kontakt), někdy se tato povinnost bere příliš absolutně jako právo biologického rodiče, nezohledňuje se zájem a situace dítěte.

7.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností kraje

Někde stále ještě chybí dostatečné zasíťování regionu potřebnými službami.

Zdá se, že největším problémem současné doby je vyjasnění kompetencí. Jinak tomu není ani v doprovázení pěstounů, respondenti často mluvili o potřebě jasně vymezit kompetence OSPOD a NNO. Když nejsou srozumitelně rozdělené úkoly a vymezené role, komunikace mezi aktéry je složitá a vážne. Také volají po jasném metodickém vedení – měla by být vypracovaná jednotná metodika doprovázení nejen pro konkrétní kraj, ale ideálně i celorepublikově. Podobně volají po zpracování metodiky návazného systematického vzdělávání pro pěstouny, ale i pro pracovníky poskytující doprovázení, uvažovalo se o oboru zaměřeném na problematiku NRP. Pracovníci by měli umět udělat kvalitní sociální diagnostiku, vystihnout podstatu problému, správně napsat zprávu, umět prosadit zájem dítěte – například víc využívat možnosti zasílat příslušnému soudu zprávy o pěstounských rodinách, a to i bez vyžádání soudu. KÚ by měl provádět pravidelné kontroly doprovodných organizací s možností odebrání pověření.

Protože je někdy obtížné dát dohromady dostatečně velkou skupinu pěstounů se stejnými vzdělávacími potřebami, mluvilo se o potřebě užší spolupráce mezi kraji.

Významným tématem je odchod dospělého dítěte z PP, měly by se víc dělat případové konference k dítěti za účasti kurátora a dalších členů týmu stávající doprovodné organizace – podpořit tak dítě při vstupu do samostatného života, mladý dospělý by měl mít nárok na poskytování následné péče.

Kontakt s biologickou rodinou by měl být vyhodnocován velmi individuálně dle konkrétní situace rodiny a osobnosti dítěte.

8. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu jako institut krizový, přechodný, jehož cílem je umožnit rodičům upravit si poměry a převzít opět péči o dítě, se díky posledním legislativním změnám konečně dočkala úpravy, která umožnila rozvoj této formy náhradní rodinné péče. Významnou pozitivní změnou bylo především to, že finanční zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu je nově poskytováno PPPD i v době tzv. „pohotovosti“, tedy v době, kdy rodina žádné dítě momentálně v péči nemá, ale je připravena přijmout další. Zároveň pěstouni na přechodnou dobu mají nyní i služby odborného doprovázení.

Kraje hlásí dostatečný počet pěstounů na přechodnou dobu, i když se zdá, že v poslední době je zájemců méně než dřív; zdá se, že si již více uvědomují náročnost služby. Spíše nadbytek PPPD je pro malé děti, pro větší či problematické děti se pěstouni hledají hůř. Některé kraje ale už mají i specializované přechodné pěstouny, např. Středočeši mají mezi PPPD specialisty na děti drogově závislých rodičů.

8.1 Dobrá praxe

Po počáteční malé důvěře v instituci pěstounství na přechodnou dobu se jasně ukazuje, že je to služba, která funguje velmi dobře, podařilo se ji dobře nastavit a vymezit. Dlouhodobě se snížil počet dětí v ústavní péči, tam jdou děti z rodiny jen zcela výjimečně, většinou nedochází k rozdělení sourozenců, do PPPD jdou i děti starší, romské, problematické. Těmto dětem se daří nacházet nové rodiny, takže i z PPPD jdou děti do ústavů jen zcela výjimečně; např. v Jihočeském kraji dosud z PPPD nešlo do ústavu žádné dítě. Dokonce soudci někdy vycházejí OSPOD vstříc a pobyt dítěte v PPPD prodlouží formou opakovaného svěřeni, není-li včas nalezena náhradní rodina.

Ukazuje se, že děti z PPPD nevykazují známky psychické deprivace. V některých krajích se osvědčilo setkávání starších dětí s jejich bývalými PPPD.

Mnozí pěstouni na přechodnou dobu jsou vyzrálými osobnostmi se zájmem o vzdělávání. Kraje mají nastavena pro výběr dost tvrdá kritéria, neboť o tuto formu péče je dostatek zájemců.

Pěstouni na přechodnou dobu dbají na historii dětí (vytvářejí fotoalba, zapisují zážitky s dětmi a jejich vývoj), stávají se podporou pro adoptivní rodinu, lépe než PP akceptují původní rodinu dítěte. S jejich pomocí se daří vyhodnocovat situaci dítěte a velmi individuálně volit nejlepší možné cesty.

Doprovázení PPPD se obvykle věnují speciálně zaměřené instituce, někdy si je ponechává OSPOD (např. Ústecký kraj či Středočeši), jindy se na to specializuje některá z neziskovek (např. v Plzeňském, Olomouckém a Královéhradeckém kraji).

8.2 Problematická místa

Počet PPPD je sice všude dostatečný, někde však chybí pěstouni na přechodnou dobu, kteří by se chtěli věnovat starším dětem nebo sourozeneckým skupinám (např. Praha). Největším problémem PPPD je nedostatek dlouhodobých pěstounů, je tedy otázka, co je to vlastně „přechodnost“. Děti z PPPD nemají kam odcházet; pokud si jejich rodiče své podmínky neupraví a není ani nikdo z příbuzných, který by byl schopný se děti ujmout, pak hrozí umístění do ústavní péče. Především pěstounky proto někdy pod tlakem okolností překračují své kompetence, přebírají iniciativu a dítěti dlouhodobé pěstouny hledají samy. Pěstouni na přechodnou dobu nejsou připraveni na to, že děti v jejich péči zůstávají déle, než očekávali (názory psychologů na to, jaký dopad má takové prodlužování péče, se velmi často různí), pěstounkami jsou často samoživitelky, u nichž dochází k rychlejšímu vyčerpání z pocitů osamělosti a velké zodpovědnosti. Respondenti mluvili o liknavém rozhodování soudů, jejich neochotě k předběžným opatřením. Protože se zatím nedá očekávat, že by se počet PP v dohledné době rapidně zvýšil, je nutno počítat s tím, že děti z PPPD do ústavů odcházet budou. Při svěřování dítěte zpět do biologické rodiny chybí následné služby a podpora rodiny, aby opět neselhala.

V některých krajích nejsou spokojeni s přípravou PPPD, pěstouni jsou zmatení, chybí jim konkrétní příklady z praxe, chybí kvalitní metodika doprovázení, chybí vymezení rolí, je třeba zohlednit odpovědnost při seznamování dítěte s PPPD, je zde přítomno příliš mnoho aktérů apod., některá PPPD či PP selhává – přes podněty NNO však není zrušena, není respektován názor doprovázející organizace. Někde je nedostatek organizací doprovázejících PPPD, doprovázení není dostatečné. Problémy jsou také v komunikaci mezi OSPOD, PPPD a doprovázející organizací. Mluví se i o tom, že PPPD není vhodná vždy pro všechny děti. Zdravotně postižené děti potřebují péči skutečných profesionálů, speciálně vyškolených. Zazníval názor, že pěstounská péče na přechodnou dobu je náročná na citové prožívání (odpoutání), záleží na osobnostech a schopnostech pěstounů i na tom, o jaké dítě jde. Z tohoto důvodu je třeba dobře zvažovat rozhodování o této formě péče.

PPPD také stále naráží na předsudky společnosti o finanční motivaci PPPD, i když v diskusi se některé kraje shodly, že finanční motivace nehraje u PPPD úplně nepodstatnou roli.

Na velmi vážný nový problém upozornili zástupci Jihočeského kraje a Prahy: pěstounky na přechodnou dobu mají někdy tendenci s osvojiteli manipulovat, cítí se být kompetentnější, dochází k tomu, že někteří osvojitelé jsou v takovém případě nuceni vyhledat terapeutickou pomoc, chybí následná podpora, v některých případech bylo ze strany pěstounek zaznamenáno i citové vydírání až šikana.

Neřešeným problémem je, že čerpání rodičovského příspěvku ze strany PPPD jde na úkor osvojitelů.

8.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností kraje

PPPD je v ČR poměrně novou formou náhradní rodinné péče, proto potřebuje vytvořit metodiky. Je nutno vyjasnit kompetence, definovat aktéry a jejich odpovědnost, určit, kdo komu má kdy předávat jaké informace. Je třeba usilovat o úpravu pracovněprávních vztahů,

sjednotit postup opatrovnických soudů, najít pro PPPD větší podporu, například podporu bydlení, zlepšit metodické vedení a realizovat pravidelná setkání se všemi aktéry PPPD, mapovat výstupy z příprav a jejich kvalitu – dělat závěry a doporučení ke zlepšení, individualizovat obsah i formu doprovázení PPPD dle konkrétních individuálních potřeb rodiny, tedy jak pěstounů, tak dítěte.

Také je nutné zlepšit obraz PPPD v očích veřejnosti, objasnit její význam, navázat smysluplnou spolupráci s pediatri, pedagogy, soudci.

9. Pěstounská péče příbuzných

Pěstounská péče příbuzných spadá pod pěstounskou péči, podléhá tedy stejným úpravám jako klasická pěstounská péče. Pouze v oblasti hmotného zabezpečení došlo k diferenciaci pěstounské péče prarodičů. Přijetím novely ZOSPOD, jasně definující práva a povinnosti pěstounů, se tak i pěstounům z řad příbuzných dostalo větší pozornosti, podpory i dohledu, než tomu bylo v minulosti.

Příbuzenská pěstounská péče je nejobvyklejším typem PP. Například v Královéhradeckém kraji je to 70–75 %, v Pardubickém 60–70 %, ve Zlínském 90 %, v Ústeckém 75 %.

9.1 Dobrá praxe

Ve všech krajích je mnoho případů, kde se příbuzenská péče velmi osvědčila: dítě neztratí vazbu na rodinu, zůstává ve známém prostředí, zná svou historii (neztratí identitu), přirozeně se podporují jeho vztahy s rodinou, dítě je finančně zajištěno, dítě po dosažení dospělosti zůstává v rodině. Příbuzenská péče je vlastně sanací biologické rodiny. Po úpravě zákona o SPO je možné mít dohled i nad péčí příbuzných. Ukazuje se, že se i příbuzní začínají více zajímat o problematiku, nebrání se vzdělávání, odvažují se vyhledat pomoc. Některé organizace se začaly specializovat na příbuzenskou péči, oddělují jejich vzdělávání od vzdělávání pěstounů nepříbuzenských, uzpůsobují své služby jejich specifické situaci a potřebám (např. Farní charita Hradec Králové či Oblastní charita Trutnov). Někdy si příbuzné nechávají ve své péči OSPOD. O ojedinělém a osvědčeném projektu NNO Rodinného a komunitního centra Chaloupka referoval Moravskoslezský kraj: centrum pracuje s romskými dětmi v pěstounské péči příbuzných, je jim nablízku, přizpůsobuje se specifickým potřebám komunity.

9.2 Problematická místa

Zároveň je ve všech krajích mnoho případů, kdy příbuzenská péče selhává. Příbuzní pěstouni, nejčastěji prarodiče, opakují výchovné modely, které nebyly v minulosti úspěšné, nemají vždy dostatek sil a potřebnou kapacitu, nemají zpracované své ztráty, brání dítěti v kontaktu s rodiči, problematicky se jeví také vysoký věk prarodičů. Příbuzenští pěstouni neprocházejí přípravou a nemívají zájem se vzdělávat, chybí motivace být v kontaktu s doprovodnou organizací, odmítají řešit problémy, většinou je popírají. Také jsou poměrně časté případy zneužívání pěstounské péče; např. matka dítěte žije ve společné domácnosti s prarodiči, bývá tam skrytá finanční motivace, peníze nejdou za dítětem, ale např. na splátky jejich dluhů, exekucí apod.

Soudy nezjišťují dobře poměry ani motivaci příbuzných, OSPOD někdy navrhuje u soudu znalecký posudek na příbuzné, který však soudy nerespektují. Často je rozhodnutí pro příbuzenskou pěstounskou péči volbou menšího zla, protože v situaci nedostatku dlouhodobých pěstounů by dítě šlo do ústavu.

Příbuzní pěstouni nejsou ochotni využívat služeb od doprovodných organizací, vnímají nabídku pomoci jako formu kontroly. Nabízená podpora musí mít jiný charakter, měla by být spíš terapií, formou sanace rodiny.

9.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností kraje

Jako nejdůležitější se ukazuje nesvěřovat dítě automaticky do péče příbuzných. Je nutné individuální posouzení, případně psychologické vyšetření soudním znalcem, najít odvahu dávat i zamítavá stanoviska v případě zjištění, kdy PPP není vhodná pro dítě. Rozhodně by mělo posouzení předcházet svěření dítěte, nikoliv naopak, a pěstouni by měli procházet odbornou přípravou. Protože příbuzenská pěstounská péče výrazně převažuje nad nepříbuzenskou, bylo by dobré vytvořit specializovaná pracoviště pro doprovázení pěstounů z řad příbuzných. V mnoha případech by mohly být výhodné rodinné konference, vysvětlit situaci a rozdělit úkoly v širší rodině, nenechat to jen na prarodičích. Forma doprovázení musí být šitá na míru situaci, měla by být spíš sanací rodiny, prací s traumatem, i kontakty dětí s rodiči tady mají úplně jiný kontext. Je také nutné jednat vždy podle stáří prarodičů, je složité vzdělávat a doprovázet starší osoby.

10. Péče o osvojitelské rodiny

Nová legislativa přinesla také řadu změn týkajících se osvojení. Uvádíme pouze některé.

Od 1. 1. 2014 o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů vždy rozhodne soud. Podle nové úpravy lze osvojit jak nezletilého, tak i zletilého. Osvojení nezletilého musí být vždy v souladu s jeho zájmy. Osvojení je upraveno v občanském zákoníku. Proces soudního rozhodování ve věcech týkajících se osvojení je upraven v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Oproti dřívější úpravě dle zákona o rodině nezná úprava dle občanského zákoníku dva druhy osvojení, a to osvojení zrušitelné a nezrušitelné. Osvojení může soud zrušit jen z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele. Nebylo-li o osvojení rozhodnuto v rozporu se zákonem, nelze osvojení zrušit po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení. Nově je zakotveno, že dosáhlo-li dítě alespoň dvanácti let, je vždy nutný jeho osobní souhlas s osvojením s výjimkou případů, kdy je mimo jakoukoliv pochybnost, že by byl postup vyžadující osobní souhlas dítěte v rozporu s jeho zájmy, nebo v případě, že dítě není schopno posoudit důsledky souhlasu. U dítěte mladšího dvanácti let dává souhlas opatrovník dítěte, nicméně soud by se měl snažit získat stanovisko dítěte a k tomu při svém rozhodování přihlížet.

Osvojení je NOZ považováno za ekvivalentní plnohodnotný rodinný vztah. Dle ZOSPOD mají orgány sociálně-právní ochrany dětí osvojitelům poskytovat služby a poradenství spojené s péčí o osvojence pouze v rámci svého výkonu SPO. Pro zajištění speciálních služeb pro osvojitelské rodiny tedy nebyl vytvořen žádný systémový nástroj k financování, tak jak se tomu stalo v případě péče pěstounské. Náznak toho, že osvojitelskou rodinu přesto ani podle

NOZ nelze považovat za rodinu běžnou, dává § 836 NOZ, který nově ukládá osvojitelům povinnost informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodné, nejpozději však do zahájení školní docházky.

Velké diskuse v téměř všech krajích se vedly o tom, zda je osvojení blíž pěstounské péči, nebo rodině vzniklé přirozenou cestou. Zákon osvojení vymezuje jako ekvivalent k přirozeně vzniklé rodině, ovšem děti, které jdou v současné době do osvojení, se charakteristikami blíží spíš dětem vhodným do pěstounské péče.

10.1 Dobrá praxe

S rozšířením a podporou pěstounské péče na přechodnou dobu jdou do osvojení děti převážně právě z PPPD, nikoliv z ústavní péče. V některých krajích se osvědčilo zprostředkování osvojení dle § 823 OZ – děti jdou z porodnice dokonce rovnou do péče budoucích osvojitelů.

Zvyšuje se informovanost žadatelů o NRP, ukazuje se velký přínos webových stránek a informačních materiálů některých NNO (SNRP, Rozum a Cit, Letní dům atd.). Zlepšuje se i informování žadatelů od OSPOD o konkrétním dítěti, budoucí rodiče dostávají zprávu, jak prospívalo v PPPD, mívají zprávu od pediatra. Osvojitelé už jsou častěji ochotni přijmout dítě jiného etnika (vietnamské, rumunské).

Daří se navazovat vztah důvěry mezi pracovníky KÚ a osvojiteli, jsou spolu v úzkém kontaktu minimálně po dobu šestinedělí; problémy v osvojitelských rodinách tedy už nebývají takové tabu, osvojitelé se je nestydí přiznat a hledají řešení. Každopádně všechny kraje jsou schopny a ochotny poskytnout pomoc a doprovázení těm osvojitelům, kteří o to požádají; častěji si osvojitelské rodiny nechávají pod svými křídly OSPOD a krajské úřady. Někde dokážou najít pro tyto služby i finanční zabezpečení (např. v Jihočeském kraji čerpají z prostředků určených pro sociálně-právní ochranu dětí). Častá je pomoc KÚ ve formě zaštitění svépomocných skupin či klubů osvojitelů.

10.2 Problematická místa

Dobrý úmysl zákonodárců – dát osvojitelskou rodinu na úroveň rodině přirozeně vzniklé – bohužel narazil na probíhající výraznou změnu v charakteristikách dětí dávaných do osvojení. Zatímco dřív (v době nespolehlivé či špatně dostupné antikoncepce) šly do osvojení převážně děti bez handicapů, dnes jsou to často děti se středními či většími potížemi, genetickou zátěží, děti z rodin zatížených různými závislostmi, děti mající za sebou různé traumatické zážitky. Péče o osvojitelé se proto stala podceňovanou oblastí; nejsou systematicky nastavené služby, osvojitelé mají potřebu scházet se, vyměňovat si zkušenosti, vzdělávat se, ale někdy potřebují i odbornou terapeutickou péči. Mnozí osvojitelé problémy považují za vlastní selhání a nemají odvahu vyhledat pomoc.

Předávání dětí z porodnic rovnou do péče osvojitelů dle § 823 OZ není tak časté, jak by být mohlo, budoucí osvojitelé se totiž bojí následků ztráty anonymity. Dětem se bohužel po přijetí NOZ prodloužily lhůty přechodu do NRP, biologická matka je chráněna před neuváženým rozhodnutím po mnohem delší dobu než dřív. Soudy často nevycházejí vstříc předběžným opatřením, jednají liknavě, třeba i v rozhodnutích týkajících se osvojení novým partnerem rodiče biologického. Také předávání informací o dítěti není vždy úplné, především zprávy pediatrů mají velmi rozdílnou kvalitu. Podobně jako v pěstounské péči chybí odborníci (pediatři, psychologové, psychiatři atd.) znalí NRP.

Objevují se nově problémy s předáváním dětí z PPPD osvojitelské rodině. Organizace doprovázející pěstouny na přechodnou dobu mají někdy nastavenou pro dítě nepřiměřeně dlouhou dobu pro předávání do osvojení, chybí podpora osvojitelů při předávání dítěte z PPPD. V mnoha krajích mají špatnou zkušenost s tím, že pěstounky s osvojiteli manipulují, jelikož se cítí být kompetentnější.

10.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností kraje

V přípravách by se rozhodně měla více objasňovat rizika dětí, které jdou do osvojení. Také by měli být žadatelé dobře seznámeni s možnostmi převzít dítě rovnou z porodnice i s riziky, která takové svěřením provázejí.

Osvojitelé by měli být již během příprav seznámeni s nabídkou možné pomoci po převzetí dítěte. Osvojitelská rodina má právo na podporu od počátku seznamování se s dítětem, měla by také mít možnost (ideálně bezplatnou) využít jakýchkoliv služeb, které potřebuje. Dobrou pomůckou by také mohl být aktualizovaný adresář vhodných dostupných odborníků. Podpora osvojitelským rodinám by však měla být poskytována dobrovolně, nikoliv povinně, mělo by být respektováno osvojení dle NOZ jako ekvivalent běžné rodiny. Za ideální formu pomoci považovali odborníci z většiny krajů poskytování materiálního i organizačního zázemí pro svépomocné skupiny.

11. Spolupráce OSPOD a NNO

Zákonné úpravy nastavily nové závazné postupy pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí a dalších účastníků systému. Nově byly zavedeny standardy kvality práce a byl nastaven minimální rámec činnosti pro všechny účastníky systému. Na zajišťování náhradní rodinné péče se podílejí jak státní, tak nestátní subjekty, jako tzv. pověřené subjekty, kterými jsou z velké části neziskové organizace. Novelou ZOSPOD došlo ke zvýšení nároků na kvalifikaci osob, které se bezprostředně podílejí v rámci pověřených osob na péči o děti, jakož i ke změnám v oblasti vydávání pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Zapojením pověřených subjektů do procesu zajišťování náhradní rodinné péče dochází k propojení a zefektivnění spolupráce mezi státním a nestátním sektorem.

11.1 Dobrá praxe

V úplně všech navštívených krajích se významně zlepšila spolupráce mezi KÚ, OSPOD a místními NNO, zvýšila se důvěra v kvalitu práce na jedné i druhé straně. Pořádají se různě častá setkávání pracovníků, obvykle organizovaná KÚ v rámci metodických dnů, při plánování příprav pro žadatele či při přípravě osvětových a propagačních akcí. Na úrovni místních OSPOD jsou to setkávání při pořádání případových konferencí k doprovázení či osvětových a propagačních akcích. Kladně bylo většinou hodnoceno, pokud si kraj či OSPOD nechávají roli kontrolní a NNO podpůrnou.

11.2 Problematická místa

Ač se oproti minulosti situace velmi zlepšila, stále ještě možností k setkávání není zdaleka tolik, kolik by bylo potřeba. Jako hlavní důvod bylo nejčastěji uváděno přetížení pracovníků

OSPOD, a to především přetížení administrativní. Zástupci NNO také upozorňovali na přetrvávající vnímání NNO nikoliv jako partnera pracujícího pro společnou věc, ale jako sluhu či dokonce nepřítele. Někteří respondenti upozorňovali i na stále chybějící jasné vymezení kompetencí mezi jednotlivými členy systému. Někdy dochází k problematickému předávání informací mezi NNO a OSPOD, dokonce se objevují případy, kdy se na veřejnost dostávají utajené informace (mluvili o tom např. respondenti z Jihomoravského kraje).

11.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností kraje

Spolupráce státních (KÚ) a nestátních orgánů se výrazně zlepšila, ovšem státní podpora NRP přinesla větší nároky na jejich zabezpečení. Ve většině krajů proto mluvili o nedostatku pracovníků OSPOD, o jejich neúměrném přetížení. Bylo by proto potřeba posílit OSPOD personálně, vyškolenými a motivovanými odborníky. To by pomohlo i k řešení dalších potíží, jimiž jsou nedostatek prostoru a času pro nutnou komunikaci mezi jednotlivými složkami podpory NRP, pro vyjasnění kompetencí a ustanovení metodik, pro zlepšení dokumentace, stálou aktualizaci důležitých kontaktů, podporu NRP v očích veřejnosti atd.

12. Spolupráce OSPOD s opatrovníckými soudy

V minulosti byl orgán sociálně-právní ochrany dětí oprávněn svěřit dítě nacházející se v ústavní výchově do preadopční či předpěstounské péče. Soud pak rozhodoval až ve věci samé. To se však jevílo sporné s ohledem na čl. 32 Listiny základních práv a svobod, kde je stanoveno, že práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Touto problematikou se zabýval Ústavní soud ČR, na základě jeho nálezu bylo tehdejší ustanovení § 46 zákona o rodině zrušeno. Dle NOZ platí prakticky výlučná pravomoc soudu rozhodovat o svěřeni dítěte do péče jiné osoby či do péče budoucích osvojitelů. Tato nová právní úprava prakticky celého civilního práva přenesla rozhodovací pravomoc téměř ve všech podstatných věcech náhradní rodinné péče na soud.

12.1 Dobrá praxe

V mnoha regionech respondenti velmi kladně hodnotí spolupráci se soudy a soudci (např. Praha 5, Liberec, Jablonec, Prachatice, Jindřichův Hradec, Trutnov, Hradec Králové, Náchod, Opava, Karviná, Nový Jičín, Plzeň-sever, Olomouc, Prostějov, Šumperk, Zlín, Vsetín, Zábřeh, Kroměříž, Teplice, Ústí nad Labem, Chomutov). Soudy vycházejí vstříc návrhům na předběžná opatření, scházejí se k jednáním se zástupci KÚ, OSPOD a NNO, berou vážně názory a doporučení pracovníků NRP, docházejí na vzdělávací akce. V Kraji Vysočina bylo dokonce do 1,5 hod. po narození dítěte rozhodnuto o předběžném opatření, po 5 hodinách mohlo jít dítě do PPPD.

12.2 Problematická místa

Dobrá spolupráce stojí na osobních vazbách mezi soudci a pracovníky z NRP. Tam, kde není a ani se jí nedaří navázat, je spolupráce se soudy špatná, soudci nemají o problematiku žádný zájem a ani jí nerozumějí. Soudy jsou nejednotné, rozhodují pomalu a nepředvídatelně, nevyžívají možnosti předběžného opatření, nezajímá je vůbec názor terénních pracovníků,

nerozhodují individualizovaně, podle konkrétní situace a potřeb konkrétního dítěte. Jistě hraje velkou roli také to, že opatrovnické soudy jsou nyní více zahlcené.

12.3 Návrhy na zlepšení v rámci vlastních možností kraje

Protože dobrá spolupráce stojí především na osobních vazbách, je nutné i přes neúspěchy se o navázání dobrých kontaktů se soudci stále pokoušet. Zvát je ke kulatým stolům, osobně je seznamovat se situací a osudy konkrétních dětí, pořádat setkávání soudců s pracovníky OSPOD (krajská úroveň se spíše neosvědčuje). Respondenti z Královéhradeckého kraje upozorňovali na to, jak je důležité, aby se pracovníci z NRP (např. pracovnice OSPOD dítěte a náhradních rodičů) předem domluvili na společném řešení a teprve pak oslovovali soudy, že to může velmi kladně ovlivnit délku i výsledek soudního jednání.

Je nutné zvýšit počet opatrovnických soudců a zlepšit jejich vzdělání, třeba i formou písemně zpracovaných typických či problematických kauz. Pomohlo by také sjednocení výkladu zákonů souvisejících s NRP, vydání instrukce, jak mají vypadat a co musí obsahovat zprávy o pěstounské rodině pro soud, rozlišovat a dodržovat kompetence různých složek NRP. Někdy je potřeba i písemně upozorňovat na chyby soudů či soudců, aby se praxe zlepšila.

13. Oblast NRP obecně

Rodinné právo, zejména úprava sociálně-právní ochrany dětí, doznalo v poslední době významných změn, a to jednak v důsledku novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále také „ZOSPOD“), která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2013, a jednak v důsledku přijetí nového občanského zákoníku s účinností od 1. 1. 2014. Cílem nové právní úpravy bylo vytvoření zákonných podmínek pro systematickou práci s rodinami, která zajistí setrvání dítěte v rodinném, případně náhradním rodinném prostředí. Systém je nyní více orientován na prevenci ohrožení dítěte a včasná řešení. Došlo k úpravě pravidel pro činnost zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí, zejména na úrovni obcí s rozšířenou působností, kteří mají po vyhodnocení situace hledat individuálně pro každé dítě optimální řešení v rámci multidisciplinární spolupráce a za využití sítě služeb. V systému jsou nově jasně nastaveny standardy kvality a závazné postupy. Standardy kvality se vztahují jak na orgány sociálně-právní ochrany dětí, tak na osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany. Pěstounská péče je nyní vykonávána na profesionálním základě, přičemž podmínky výkonu jsou stanoveny rozhodnutím, případně dohodou o výkonu pěstounské péče. Byl upraven systém příprav pěstounů i jejich hmotného zabezpečení, včetně pěstounské péče na přechodnou dobu. Pěstounům je nově k dispozici síť podpůrných a odlehčovacích služeb.

Základní právní rámec náhradní péče v České republice tvoří dva základní zákony, a to: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Současná právní úprava jasně deklaruje princip přednosti náhradní rodinné péče před péčí ústavní, kdy systém je nastaven tak, že v případě, kdy dítě nemůže setrvat ve svém rodinném prostředí, bude jako další řešení v řadě nastupovat náhradní rodinná péče. Ústavní výchova by měla představovat až krajní a poslední možnost, kdy jiné možnosti a opatření prakticky nepřipadají v úvahu.

13.1 Dobrá praxe

Zásadní dobrou zprávou je, že se všude výrazně snížil počet dětí v DC. Malé děti jsou přednostně umisťovány do pěstounské péče na přechodnou dobu, málokdy také dochází k rozdělení sourozenců. Některé kojenecké ústavy se začínají transformovat například na zajišťování podpůrných služeb nebo se postupně daří jejich kapacitu snižovat. Ve Zlínském kraji se již dokonce podařilo kojenecký ústav zrušit.

Zvýšila se kvalita příprav žadatelů, obecně se snížily čekací doby na přípravy, posuzování žadatelů je většinou na velmi dobré úrovni, poradní skupinu tvoří kompetentní odborníci, při „párování“ se zvažují všechny důležité proměnné, individualizuje se. Na některých místech je při zprostředkování často využíván § 823 OZ, budoucí osvojitelé jsou na tuto možnost dobře připravováni. Některé kraje mají i svůj koncept doprovázení žadatelů od začátku jejich evidence v databázi. Ve většině krajů je dostatek dobře připravených pěstounů na přechodnou dobu, zájemců je spíš nadbytek, což je dobře – je z čeho vybírat.

Je lépe podchycen proces předávání dítěte, žadatelé obvykle dostávají mnohem lepší a úplnější informace než dřív, nezůstávají v tom sami, mají „svou“ osobu, která jim v této době asistuje.

Výrazně se zvýšila kvalita spolupráce mezi jednotlivými aktéry NRP, především mezi OSPOD, KÚ a NNO. Pracovnice OSPOD více pracují v terénu, mají dobrou znalost klientů i dítěte, přípravu „druhožadatelů“ jsou už někdy schopny zajistit přímo v rodině (např. v Pardubicích). Výrazně vzrostla také úroveň služeb poskytovaných NNO; ty se už i specializují na různou problematiku a různé cílové skupiny (např. na příbuzenskou PP, na dospívající pěstounské děti, na děti matek závislých na drogách, na dospělé děti z pěstounské péče, na romské rodiny, ...), osvědčila se role klíčových pracovníků přidělených ke konkrétním dětem.

Kraje již mají své standardy práce a některé již vytvořily vlastní metodiky, je nastaveno doprovázení a často jsou i dobře vymezeny kompetence státních a nestátních prvků systému. Existují databáze pěstounů, NNO i odborníků na NRP (psychologů, pediatrů, speciálních pedagogů). Většina krajů už má také své cesty hledání dlouhodobých pěstounů, informování veřejnosti o problematice NRP, vzdělávání pedagogů atd. Zlepšila se komunikace se soudci a soudy, pracovníci NRP si už ověřili, že je to především otázka dobrých osobních kontaktů. Některé kraje už také našly cestu jak spolu dobře komunikovat a pomáhat si.

13.2 Problematická místa

Zásadní špatnou zprávou je, že je úplně všude stálý nedostatek dobrých dlouhodobých pěstounů. Respondenti si většinou stěžovali, že chybí koordinovaná kampaň na jejich získávání, chybí jednotnost informací a přístupů k zájemcům o NRP obecně. Situaci zhoršily negativní mediální kampaně o NRP. Někde také chybí PPPD pro větší či handicapované děti či sourozenecké skupiny. Středočeši zmiňovali, že podporu původní biologické rodiny také stále považují za nedostatečnou, byť by to měl být primární úkol.

Ostatní, co bylo v předešlé podkapitole chváleno, má často bohužel do ideálu daleko. I když se systém NRP významně zlepšil, přetrvává jeho roztržitost, na mnoha místech chybí metodiky nebo jsou stávající považovány za nevyhovující, nejsou jednotné posuzovací indikátory. Správní řízení o zařazení žadatelů do evidence nedává prostor k zamítnutí nevhodných žadatelů (odvolání proti zamítnutí u MPSV prochází). Je nedostatek pracovníků

OSPOD, objevuje se neúměrné administrativní zatěžování. Systém financování NRP je na jedné straně podhodnocený, na druhé straně snadno zneužitelný.

Systém párování a předávání dětí má své mezery, někdy jsou nedostatečné informace o zdravotním stavu dítěte při přebírání z porodnice, ne vždy jsou k poradám zváni zástupci NNO (kteří ale často mívají o rodině či dítěti velmi dobré znalosti, například z doby pokusů o sanaci rodiny). Respondenti z mnoha krajů také mluvili o problematickém předávání dětí z PPPD do osvojitelských rodin, pěstouni se chovají nadřazeně, zneužívají rodičovskou i osobnostní nejistotu žadatelů o osvojení.

Zdaleka ne všechny soudy pracují, jak by bylo potřeba; nevydávají předběžná opatření, pracují pomalu, jejich rozhodnutí jsou nepředvídatelná a problematická, nemají zájem o NRP a potřebné znalosti. I kvůli novému znění OZ (delší ochrana biologické matky, důraz na genetické vazby) se prodloužily doby předání dítěte do NRP. Žadatelé se mnohdy (pochopitelně) obávají převzetí dítěte dle § 823 OZ, uvědomují si rizika s tím spojená. Soudy také často zbytečně přenášejí svou příslušnost a tím se řízení protahuje.

Velké problémy jsou s příbuzenskou pěstounskou péčí a s osvojením. O pěstounské péči příbuzných (která je nejobvyklejší) je často rozhodováno automaticky, přestože bývá mnohdy velmi problematická. Příbuzenští pěstouni nemají přípravy, obvykle nemají ani zájem o vzdělávání, odmítají konzultace či vstup „cizí“ osoby, nejsou ochotni využívat služeb od doprovodných organizací, vnímají nabídku jako formu kontroly. Se změnou charakteristik dětí dávaných do osvojení se vynořuje potřeba podobné podpory osvojitelských rodin jako rodin pěstounských, ale v zákoně pro to není podpora čili pro to chybí i podpora v praxi. Neřešeným problémem v oblasti podpory pěstounské péče stále zůstává malý zájem systému o osud dětí z pěstounské péče odcházejících.

Ne všechny NNO pracují kvalitně, navíc se zakládají stále nové a nové, protože vstup do systému je velmi snadný. Objevuje se přetahování klientů mezi doprovázejícími organizacemi. A stále chybí dostatek dobrých odborníků na NRP (pediatři, psychologové, psychiatři, pedagogové, ...). Dohody končí 18. rokem věku dítěte, nelze dále doprovázet, chybí následná péče.

14. Návrhy na zlepšení systému NRP

Návrhů na zlepšení systému bylo mnoho, téměř úplně se ve všech krajích kryly. Rozdíly byly pouze v detailním řešení konkrétního problému, a to i v návrzích uvnitř jednoho kraje.

Respondenti se shodli na tom, že by bylo potřeba sjednotit systém SPO pod jeden rezort. Z jižních Čech zazněl návrh vytvořit ministerstvo pro rodinu. Zaštítění jediným rezortem by také mělo přinést celorepublikově sjednocení výkladu zákona SPO a na něj navazující závazné metodiky. Ty by se měly týkat všech fází NRP od přípravných kurzů přes hodnocení žadatelů až po doprovázení. Bylo by také potřeba sjednotit terminologii (například žadatelé versus zájemci), jasně odlišit role kontrolní a podpůrné. Řeč byla i o změně pravidel hospodaření s finančními prostředky pro instituce SPO. Je nutné posílit počty pracovníků OSPOD, zvýšit prestiž jejich práce, omezit úřední formality, přibrat psychology. Větší důvěra veřejnosti může pomoci preventivním opatřením.

Požadavkem bylo personálně posílit opatrovnické soudy, protože jsou přetížené, a sjednotit jejich postupy. Nastavit limity pro soudní řízení, například do jednoho měsíce. Vytvořit systém spolupráce se soudy – např. Unie soudců, MS nebo Asociace opatrovnických soudců. Systém osvojování dětí je nutné zpružnit (změna OZ), nadbytečný a v praxi obtížný se jeví § 817 OZ (podmínka 3měsíční lhůty) – dětem se tak prodlužuje možnost přejít do NRP. Padly i návrhy vrátit rozhodování o předadopční a předpěstounské péči zpět do správního řízení – posílení kompetencí OSPOD – zpružnění systému. Odborníkům chybí legislativní cesta vyřazení pěstouna z evidence, pokud jsou k němu výhrady, a možnost vyslovit nesouhlas s ukončením dohod o výkonu pěstounské péče. Pracovníci OSPOD potřebují mít větší faktický i formální vliv na rozhodování o dětech; v současné době se totiž někdy zdá, že práva rodičů převyšují práva dítěte. Musí se zajistit větší informovanost soudců v oblasti potřeb dětí přicházejících do NRP.

Nutná je revize vzdělávání odborníků (soudců, pedagogů, psychologů, zdravotníků), včetně odborníků budoucích, tedy nyní studentů. Vzdělávání by mělo rozhodně obsahovat příklady z praxe, složité kauzy, informace o dětech, případně sebezkušenost.

Prestiž pěstounství a NRP jako celku je slabá, pokud vůbec nějaká. Všechny kraje volají po profesionálně vedené dlouhodobé celorepublikové kvalitní kampani, v níž by měly důležité místo pozitivní příklady z praxe, diskuse s odborníky, případně i přímé kontakty s NRP rodinami. Dalšími možnými mediálními oporami by mohlo být vyhlášení Dne náhradní rodinné péče, udílení Ceny prof. Matějčka či spojení se s dětským filmovým festivalem pravidelně pořádaným ve Zlíně. Kampaň by měla být cílena na celou populaci včetně žáků základních škol a měla by vést nejen k většímu porozumění problematice, ale také k získávání nových kvalitních pěstounů.

Měl by se klást větší důraz na sanaci rodin, nastavit nové sociálně-aktivizační služby, ale na druhé straně i stanovit limity pro sanaci rodiny.

Respondenti také často doporučovali zákonem upravit pěstounskou péči s novými specializacemi (např. terapeutičtí pěstouni pro děti s handicapem, děti věkově starší, děti traumatizované, děti s poruchami chování apod.) a podle náročnosti nastavit finanční hodnocení. Měly by se vhodněji definovat pracovněprávní vztahy v PP. Je nutné podpořit pěstounskou rodinu jako celek; jako pěstoun je ve většině případů vnímaná pouze žena, muž ne, biologické děti pěstounů také podporu nemají. Dále je nutné zrušit čerpání rodičovského příspěvku u pěstounů na přechodnou dobu.

Jako samostatnou zvláštní formu PP respondenti rozhodně vnímají péči příbuzenskou; má jiný základ, jiný začátek i jiné potřeby. Ze všech krajů zaznívala doporučení, že by měla mít zvláštní pravidla, včetně pravidel finančních. Jeden z návrhů byl ji za PP vůbec nepovažovat a nenazývat ji tak, ale zvolit i jinou terminologii, například „širší rodinná péče“. Všude je příbuzenská péče nejčastějším druhem PP (60–90 %), což je správné a pochopitelné; pomoc dítěti by se v první řadě měla hledat mezi jeho blízkými. Ovšem příbuzenská péče by neměla být rozhodnutím automatickým, její volba by měla být řádně zvážena. Respondenti rozhodně doporučovali zavést nějakou formu příprav příbuzných ještě před rozhodnutím soudu, nabízet možnosti vzdělávání (případně je dát jako povinnou podmínku), poskytovat specifické formy doprovázení. V krajích mají zkušenosti se zneužíváním příbuzenské péče, proto doporučují revidovat její financování; například zavést povinnost příbuzných vykazovat nakládání s finančními prostředky, přiznat jim dávky až po určité době, kdy se potvrdí funkčnost této péče, či nárok na odměnu a respitní péči jim vůbec nepřiznat.

Pěstounská péče na přechodnou dobu byla v současné podobě hodnocena téměř zcela pozitivně. Kromě výše zmíněné potřeby zrušit čerpání rodičovského příspěvku by k jejímu dalšímu vylepšení přispělo hledání dobrých postupů a forem předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo dlouhodobých pěstounů (délka předávání a adaptace, definování rozsahu vlivu přechodných pěstounů, rozsah a obsah informací o dítěti a písemná dokumentace atd.). Otázkou také je, jak vymezit její délku, zda ji neprodloužit na 3 roky; důvodem je nedostatek dlouhodobých pěstounů.

Charakteristiky dětí předávaných do osvojení se za poslední minimálně desetiletí významně změnily, do osvojení se často předávají děti s většími či středními handicapami (tělesnými, mentálními, sociálními). Ač je tedy osvojení v OZ nově vymezeno jako ekvivalent přirozeně vzniklé rodiny, v praxi je podobné spíše rodině pěstounské. Ve všech krajích se ozývaly návrhy poskytovat podobné služby pro osvojitele jako pro pěstouny a zajistit jejich financování ze státních peněz. Dilema bylo, zda a jak dlouho by měly být nabízeny (do soudního rozhodnutí?; do jednoho roku od převzetí dítěte?; do dvou let?), zda by s těmito službami měla být svázána i kontrola, tedy do jaké míry by to mělo být povinností osvojitelů, nebo by využití služeb mělo být výhradně dobrovolné.

Stále nedostatečné jsou služby pro dospívající děti v PP. Doprovázení by nemělo končit 18. rokem věku dítěte svěřeného do PP. Kraje či okresy by měly podpořit činnost svépomocných skupin dětí v NRP a NRP opouštějících. Nemělo by se ale zapomínat ani na biologické děti pěstounů, které hrají v NRP velmi významnou, bohužel však naprosto nedoceňovanou roli.

MPSV by mělo vytvořit standardy pro udělování pověření NNO, KÚ by měly mít pravomoc (nebo aspoň slyšený poradní hlas) definovat kapacitu počtu potřebných doprovodných organizací, žádají také oporu v zákoně pro odebrání pověření doprovodné organizaci.

NRP se vyvíjí a mění a zcela jistě se tak dít nepřestane. Aby byla rozhodnutí o její regulaci kvalifikovaná, je nutné kontinuálně sbírat data a průběžně je vyhodnocovat. NRP je systém nesmírně rozsáhlý a složitý, důležité role v něm hrají aktéři nejrůznějších profesí. Bez intenzivní mezioborové, meziregionální i meziorganizační komunikace, bez sdílení dobré i špatné praxe budou výsledky snah dětem pomoci diskutabilní.